

MÈTODE PRÀCTIC DE CANT

Per a Cant Solista i Cant Coral

M. dels ÀNGELS MIRÓ i CLARIA

**Tècnica respiratòria
Impostació de la veu
Interpretació**

Mètode pràctic de cant

1a edició: 1990

2a edició: setembre 2014

Disseny coberta: M. Teresa Jou i Paulet

Revisió del text: Xavier Falcó i Gres

Il·lustracions: Anna Bassó i Lluís Farreny

Grafia musical: Lluís Farreny

Maquetació: DINSIC GRÀFIC

© M. Àngels Miró i Claria

© Drets d'edició cedits a DINSIC Publicacions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10, E 3a, 08002 - Barcelona

Imprès a: Service Point

Pau Casals, 161-163

08820 El Prat de Llobregat (Barcelona)

Dipòsit legal: B-21586-2014

ISBN: 978-84-96753-56-3

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, començant-hi la reprografia, el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

DISTRIBUEIX: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10 - E 3 - 08002 Barcelona
tel. +34.93.318.06.05 - fax +34.93.412.05.01
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.es - www.dinsic.com
www.dinsic.cat

dinsic.cat

ÍNDEX

	Pàg.
Pròleg	5
Tècnica respiratòria	
Capítol I Fisiologia de l'aparell respiratori	11
Capítol II Fisiologia de l'aparell fonador	15
Capítol III Respiració i Tècnica respiratòria	21
Capítol IV La relaxació	25
Capítol V La musculatura abdominal en la respiració	27
Capítol VI Gimnàstica respiratòria	31
Capítol VII Elasticitat muscular i respiració	37
Impostació de la veu	
Capítol I Com utilitzar la veu	47
Capítol II L'emissió del so	49
Capítol III Els ressonadors i el vel del paladar	53
Capítol IV Cantar amb naturalitat	57
Capítol V La tessitura	59
Capítol VI Agilitat i lligats	63
Capítol VII Increment en volum i extensió de la veu	67
Capítol VIII Col·locació de les vocals	71
Capítol IX Nitidesa en l'emissió del so	77
Capítol X Emissió i matís	81
Capítol XI Intervals	85
Capítol XII Articulació i ritme	87
Interpretació	
Capítol I Sensibilitat artística	91
Capítol II Presència i personalitat	95

Pròleg

La veu humana és l'instrument més ric en matisos. Però precisament per aquestes qualitats, qualsevol que vulgui cantar ha de saber com és de fàcil que es malmetí, si no s'encarrila el seu potencial amb una bona tècnica vocal des del començament.

Uns bons mestres, una bona guia, és el millor que pot tenir el futur cantant en els seus inicis. I mai no n'estarà prou d'agraït a aquells que el van ajudar a entendre com havia de lliurar l'aire des dels seus pulmons, i com havia d'impulsar-lo adequadament per a aconseguir aquelles notes que, d'altra manera, semblaria que se li han de resistir sempre més.

Per això, manuals com quest "Mètode practic de cant" són interessants perquè conté tots els elements que coadjuven en una bona execució: la tècnica respiratòria, la impostació de la veu i la interpretació, aquesta tal vegada la més difícil d'ensenyar, perquè depèn més del bon sentit i la sensibilitat artística de cadascú.

En aquest llibre hi ha un bon recull d'exercicis que ajudaran a potenciar l'aparell fonador i l'articulació, a trobar la tessitura pròpia i la nitidesa del so. Hi ha també un seguit de recomanacions, pràctiques i essencials, per no perdre's en el llarg camí de l'aprenentatge.

Llegir-lo m'ha fet recordar els meus inicis, i amb emoció m'han vingut a la memòria les primeres descobertes, els primers "èxits", quan trobava per primera vegada la manera precisa de dir aquella frase musical.

Hem d'agraciar i felicitar, doncs, a M. dels Àngels Miró el seu esforç, francament reeixit, per a conduir pel camí no sempre planer, a aquells que volen dominar l'art de cantar. ·

Josep Carreras

A títol d'introducció

El Mètode Pràctic de Cant s'ha elaborat tot pensant en l'estudiant que s'inicia en aquest art per a poder facilitar -li el camí en el seu aprenentatge, ajudar-lo a comprendre millor les seves tècniques i, per últim, adquirir -ne una bona base.

Aquest llibre és fruit de l'experiència adquirida en la tasca docent, sempre cercant la manera de poder simplificar i resoldre els problemes i les qüestions plantejades per qui es dedica al cant, ja sigui en grups corals, ja sigui individualment, ja sigui com a educadors. La meua pretensió és que aquest tractat, que no vol ser en cap manera exhaustiu, pugui servir per a guiar-los, a tots, amb més comprensió i comoditat pel camí de la música vocal. També pretenc, alhora, mitjançant l'aportació d'idees amb els exercicis de Tècnica Respiratòria i d'impostació de la Veu, que considero importantíssims, aclarir els conceptes i les nocions al futur cantant. És possible que alguns comentaris semblin repetitius. Ara bé, la repetició no ha estat, ni de bon tros, gratuïta: crec que convé de remarcar, amb escreix, tota una sèrie d'aspectes que tenen, en si, un gran pes específic en l'aprenentatge, i posterior assimilació, de la matèria.

La separació en capítols de cadascuna de les parts d'aquest llibre no comporta la seva independència temàtica. L'estructura emprada ha resultat del fet de voler evitar els capítols excessivament llargs i pesants: s'han preferit capítols curts amb profusió d'exercicis a realitzar. La numeració dels exercicis no comporta, tampoc, un ordre seqüencial o lineal. L'alumne pot realitzar-los amb l'ordre que desitgi i que li vagi més bé, ja que un dels avantatges d'aquest tractat és el de poder alternar, en tot moment, la consecució dels exercicis dels diversos capítols, ja siguin de Tècnica Respiratòria, ja siguin d'impostació de la Veu. Així mateix, la lectura del llibre pot iniciar-se per llocs diferents, la qual cosa permet una gran llibertat d'acció per part de l'alumne. Ara bé, allò que no convé és anar molt de pressa. Els estudis de cant requereixen, sobretot, paciència i temps, molt de temps, per tal que s'adquireixin una sèrie d'hàbits imprescindibles

tant en la Tècnica Respiratòria com en la impostació de la Veu. *El cant no és cosa de dos dies!*

Malgrat tot, cap manual o tractat de cant, per més ben fet que sigui, pot substituir la tasca meritòria del professor. Aquest sempre ha de controlar el cantant per tal que els exercicis i el seu aprenentatge resultin plenament satisfactoris.

Al llarg del text s'han utilitzat paraules pròpies del món musical. Aquestes paraules, manllevades de l'italià, venen escrites en cursiva: *piano, forte,...*

Aquelles persones que tenen una bona veu i uns dots naturals innats, però que canten d'oïda, sense estudis, tenen la satisfacció de cantar per als seus amics i de rebre d'ells paraules d'elogi. Cree que aquestes persones haurien de dedicar-se a estudiar cant seriosament, ja que si no ho fessin ho lamentarien tota la vida.

Cantar s'ha de fer per vocació i no com a ofici!

Voldria fer palès el meu agraïment a l'eminent tenor i amic Josep Carreras per dedicar part del seu valuós temps a escriure el pròleg d'aquest modest tractat de cant.

Per últim, agrair, també, al Dr. Antoni Mercadé i Roca la seva gentil col·laboració en la confecció dels dos primers capítols, i a la Sra. Maria Teresa Jou i Paulet, que ha posat la sensibilitat artística en l'elaboració de la coberta del llibre. A tots dos, moltes gracies!

Més: desitjaria que aquest llibre fos un instrument eficaç i un bon punt de partida per a tots aquells que vulguin dedicar-se al bell art del cant, i, amb els meus millors desitjos, per als qui el vulguin utilitzar.

Maria dels Àngels Miró

TÈCNICA RESPIRATÒRIA

Capítol I

FISIOLOGIA DE L'APARELL RESPIRATORI

La respiració consisteix en el transport de l'oxigen atmosfèric a les cèl·lules i, inversament, en el transport del diòxid de carboni a l'atmosfera novament. Aquest procés pot dividir-se en quatre grans etapes:

1. *Ventilació pulmonar*, que consisteix en l'entrada i sortida d'aire entre l'atmosfera i els alvèols pulmonars.
2. *Difusió* de l'oxigen i el diòxid de carboni entre els alvèols i la sang.
3. *Transport de l'oxigen* i el diòxid de carboni de la sang i dels líquids corporals a les cèl·lules, i viceversa.
4. *Regulació de la ventilació* i d'altres aspectes.

Mecànica de la respiració.

Els pulmons poden dilatar-se i contreure's:

- a) pel moviment del diafragma cap amunt i cap avall, que permet eixamplar i reduir la cavitat toràcica.
- b) per l'elevació i la depressió de les costelles, que permeten augmentar i disminuir el diàmetre anteroposterior de la cavitat toràcica.

És evident que la contracció del diafragma triba la part inferior del tòrax cap avall, amb la qual cosa permet augmentar la seva dimensió longitudinal. D'altra banda, el moviment cap amunt del

Capítol III

RESPIRACIÓ I TÈCNICA RESPIRATÒRIA

La respiració

En el procés de la respiració podem considerar-hi dues parts: *la inspiració i l'expiració*.

La inspiració.

La inspiració s'ha de fer pel nas. Així, s'escalfa l'aire i es filtra de la possible pols, de manera que, a les cordes vocals, hi arriba l'aire relativament calent i net.

L'expiració.

Aquest apartat de la respiració és el més important, ja que en el cant s'ha de controlar la quantitat d'aire que s'emet. Aquí, hi juga un paper principal el diafragma. Es pot observar que les cantants acostumen a portar vestits sense cinturó i res que els oprimeixi el coll. Així mateix, els cantants tampoc n'haurien de portar.

Tipus de respiració.

Respiració abdominal o diafragmàtica. En la inspiració la part superior del tòrax queda immòbil i la paret de l'abdomen surt enfora. En l'expiració la paret de l'abdomen s'enfonsa.

Respiració intercostal. En la inspiració es dilata el tòrax i s'eixamplen les costelles. En l'expiració la caixa toràctica es contrau i les costelles tornen a lloc.

Capítol V

LA MUSCULATURA ABDOMINAL EN LA RESPIRACIÓ

Primerament ens centrarem en la funció del diafragma de manera que l'actuació dels altres músculs sigui mínima o pràcticament nul·la.

Aquests exercicis s'haurien de fer repetidament, sense arribar a la fatiga, i així es crearà l'hàbit perquè la respiració total arribi a ser una acte reflex.

És aconsellable que, durant els primers dies, els exercicis es realitzin poques vegades i que, progressivament, es vagi augmentant la seva cadència.

S'ha de respirar silenciosament, i sempre pel nas, no solament quan es canta, sinó també en tota l'activitat diària.

Quan s'ha d'inspirar ràpidament entre dues frases, haurà de fer-se per la boca o de manera mixta, i si es fa així és solament per necessitat i no pas per altra cosa.

Una sortida a la muntanya es pot aprofitar per a realitzar els exercicis respiratoris amb la seguretat que, d'aquesta manera, seran més beneficiosos.

Exercici 1

Estireu-vos al terra, sobre una manta o una catifa, de panxa enlaire, i aconseguíu que cap múscul estigui en tensió. Inspireu i procureu no moure els músculs del tòrax de manera que solament actuï el diafragma. Observareu com creix la panxa. Aguanteu l'aire uns 10 segons i, després, expulseu-lo lentament per la boca.

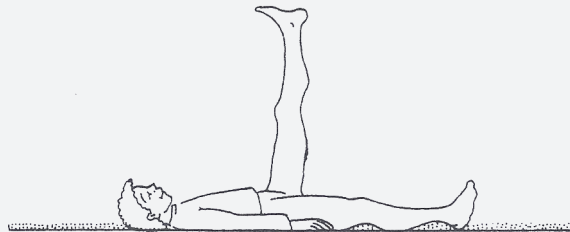
Podeu fer aquest mateix exercici a peu dret, però, en aquesta posició, no aconseguireu la relaxació de la musculatura de les extremitats inferiors.

Exercici 2

Feu l'exercici anterior de bocaterrosa. Notareu que el cos s'aixeca i, per tant, el diafragma ha de fer una major força. L'execució reiterada d'aquest exercici us farà incrementar la potència muscular del diafragma.

Exercici 3

Estireu-vos de panxa enlaire, amb els braços al costat del cos i els palmells de les mans tocant a terra, amb les cames estirades i els peus junts. Aixequeu una cama, ben estirada, fins a la vertical. Feu-ho repetidament tot alternant amb l'altra cama. Probablement notareu la contracció de la musculatura abdominal.

Capítol VI

GIMNÀSTICA RESPIRATÒRIA

En estat normal, o de repòs, una persona fa, més o menys, unes 20 respiracions per minut. Fent aquests exercicis, i al cap d'un cert temps, les respiracions vindran reduïdes a quatre o cinc inclús es podrà arribar a tres per minut.

És necessari l'entrenament per a poder efectuar inspiracions ràpides i silencioses. Així es donarà una impressió de facilitat i de naturalitat. Si el cantant pateix, les persones que l'escolten també pateixen.

Exercici 7

Inspireu profundament pel nas i bloquegeu el diafragma. Seguidament, traieu l'aire per la boca molt a poc a poc i sense interrupció, si és possible fins a un temps mínim d'uns 30 segons. Podeu cronometrar-ho i observeu que, en poc temps, anireu progressant i allargant la duració de la respiració.

Saber agafar aire ràpidament és fàcil, però treure'l lentament ja no ho és tant.

Sempre s'ha de mesurar l'aire i aprofitar-lo de manera perfecta i voluntària, regulant la duració i la intensitat de la frase musical que es canta. En acabar-la, no ha de sobrar quasi gens d'aire, però ha d'apareixer que encara en sobra; és a dir, que el final de la frase no ha de semblar forçat. A causa d'això, una veu petita, però ben entrenada, es desenvolupa de manera sorprenent.

Capítol VII

ELASTICITAT MUSCULAR I RESPIRACIÓ

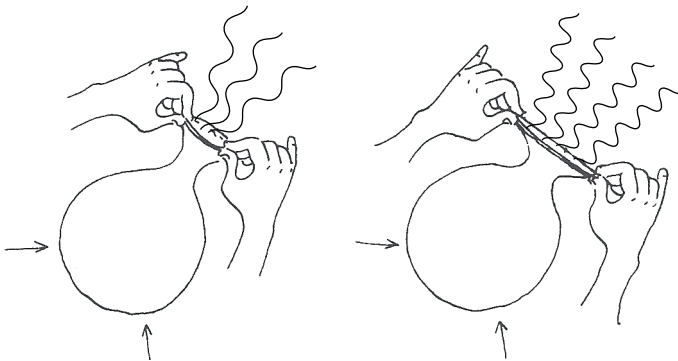
En les notes greus la posició del coll és més oberta que en les agudes. En les primeres l'aire passa més lliurement, i en les segones el pas és més estret, i s'ha de fer una major compressió.

Una experiència senzilla us pot ajudar a entendre-ho:

a) Infleu un globus de goma i, quan estigui ben inflat, tenseu la goma del tub de sortida de manera que surti l'aire fent una lleugera pressió. Obtindreu un determinat so.

b) Feu novament l'experiència, però ara tenseu molt més la goma del tub de sortida, tot fent una major pressió perquè surti l'aire.

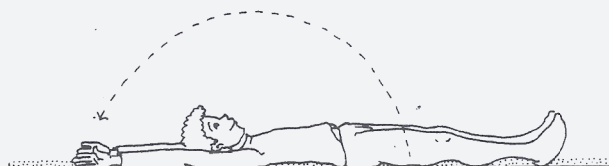
Obtindreu un so més agut que abans.

Puc assegurar que quan es canta una ària en que hi hagin bastants aguts, o un agut llarg, el gran esforç realitzat es tradueix en suor. Així com un esportista perd pes en una competició, igualment succeeix al cantant en un concert.

Exercici 12

Estireu-vos al terra, sobre una manta o una catifa, amb els braços al costat del cos. A la vegada que inspireu lentament, aixequiu els braços fins que estiguin ben estirats, i seguidament expireu mentre doblegheu el cos per la cintura fins que les mans toquin les puntes dels peus.

L'anterior exercici, i el que segueix, procureu no fer-los gaire de pressa, tot controlant bé la respiració.

IMPOSTACIÓ DE LA VEU

Capítol I

COM UTILITZAR LA VEU

Generalment, qui vol estudiar cant és, ja, una persona adulta. Però també es poden començar els estudis de cant en edat més jove. Fa bastants anys que em dedico a l'ensenyament musical i, concretament, en aquells cursos d'iniciació a la música per a infants (solfeig i piano), en sentir-me a cantar em deien que volien estudiar cant, ja que assistien a alguns dels meus concerts. De fet, com més aviat es comença a col·locar la veu i a no forçar l'instrument vocal, millor. Així, les meves classes de solfeig, quan les feia, començava amb alguns exercicis de vocalització. D'aquesta manera, la veu va creixent gradualment, sense esforç, fàcil i espontània.

És importantíssim que l'infant, quan comença a estudiar música, senti la veu ben impostada del seu professor, perquè allò que farà serà imitar-lo. He tingut alumnes de veu enrogallada que forçaven les cordes vocals tant en parlar com en cantar. Només en sentir-me, procuraven fer el mateix. Ho entenen més bé a la pràctica, en sentir-ho, que si se'ls ho explica teòricament.

Crec que en l'estudi del solfeig es podria aprofitar per a fer alguns exercicis bàsics de respiració i una mica d'iniciació al cant. Això aniria bé no solament als futurs cantaires, sinó a qualsevol persona, ja que la correcta respiració i la utilització racional de les cordes vocals és beneficiosa per a tothom. La veu es farà servir tota la vida.

Evidentment, és més fàcil la labor del cantaire, o futur cantant, si ja disposa d'una bona preparació musical. Un bon cantant, a part de tenir una bona veu, ha de ser un bon músic.

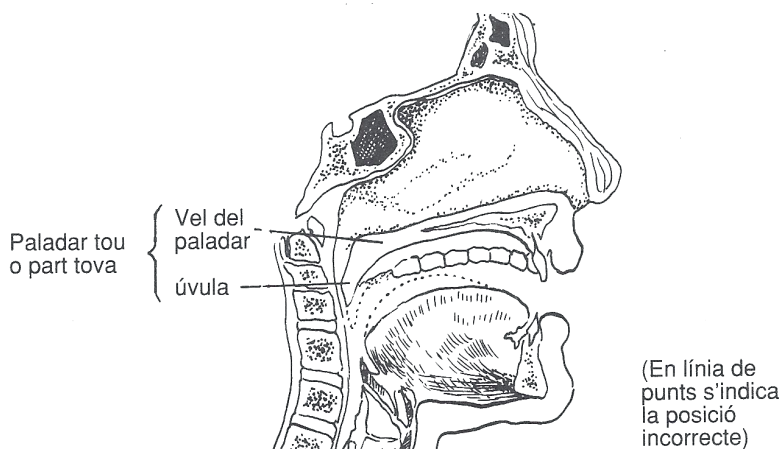
Encara que el professor expliqui com es projecta el so, és molt difícil que l'alumne pugui fer-ho de seguida. Ho pot comprendre,

Capítol III

ELS RESSONADORS I EL VEL DEL PALADAR

El suport de la respiració diafragmàtica s'anomena tècnicament *reforç*. L'atac del so ha de venir en connexió amb el reforç sobretot en l'atac de les notes agudes, les quals no es poden emetre lliurement si no venen degudament reforçades amb la pressió necessària i amb la preparació de l'alçada del **vel del paladar**. Així, ressonarà la part del front en aquestes notes agudes, que és precisament on es col·loca el registre superior.

El **vel del paladar** té una importància extraordinària en el cant. S'ha de col·locar la part posterior del paladar (*part tova*) enlaire per donar joc lliure a les ressonàncies en les cavitats del cap. Aquest moviment del paladar ha de ser independent del moviment dels llavis i de la llengua.

Capítol V

LA TESSITURA

En una veu ben impostada no s'han de notar els canvis de registre. El pas no ha de ser brusc. Segons la posició de la gola, la nota es col·locarà al seu lloc amb suavitat de manera que, inicialment, quedi assegurat el registre central i, sense forçar-la, es pugui col·locar el registre agut i el greu.

Classificació de les veus

Veus femenines:

Soprano lleugera. La seva extensió abarca des del “do 3” al “fa 5” sostingut o sobreagut.

Soprano lírica. La seva extensió abarca des del “do 3” al “mi 5” bemoll o sobreagut.

Soprano dramàtica. S'estén des del “do 3” al “re” bemoll sobreagut.

La primera d'aquestes veus, ordenades segons la tessitura, és la més àgil i prima; les següents són de major volum, però de menys agilitat.

Mezzo-soprano. L'extensió d'aquesta veu és del “la 2” al “si 4”.

Contralt. La seva tessitura abasta del “sol 2” al “la 4” bemoll.

Hi pot haver *mezzo-soprano coloratura* i *mezzo-soprano dramàtica*. La primera és més àgil i la segona té més volum.

Capítol VI

AGILITAT I L·LIGATS

Hi ha persones que tenen una bona veu, però sense polir-la és com un diamant que no arriba a ser magnífic fins que no es talla i es poleix.

Normalment, s'han de practicar una serie d'exercicis repetidament i durant bastant de temps per tal d'unir els registres (l'agut, el mig i el greu), però sempre hi haurà algú, excepcionalment dotat, que hi tindrà més facilitat. En un cas i un altre sempre és important aplicar un bon mètode, des del principi, per a constituir una bona base.

No és convenient que els nois iniciïn els estudis de cant quan facin el canvi de veu blanca a veu masculina. Això té lloc, segons la persona, entre els catorze i els divuit anys.

S'hauria d'evitar cantar i parlar de manera alternativa, ja que la col·locació de la veu és diferent en ambdós casos. També és perjudicial, i cansat, el parlar fort. Quan es parla la veu no s'imposa tant enlaire com quan es canta.

És molt més fàcil arribar a adquirir una bona impostació de la veu quan no s'ha cantat mai, que quan una persona porta temps cantant malament. En aquest últim cas, resulta molt feixuc arreglar-ho, ja que, per a adquirir uns hàbits, se n'han d'abolir uns altres. Tant és així que, a vegades, no s'arriba a arreglar mai més.

Si no es domina la tècnica respiratòria i, principalment, la respiració diafragmàtica, que influeix en la pressió de la columna vertical d'aire, encara serà més difícil dominar-ho quan es vocalitza. És molt complicat pensar en totes les coses importants alhora, i, tanmateix, totes ho són.

La concentració és molt important en l'estudi del cant. També ho és la imaginació. Pensant en les sensacions que s'haurien d'experimentar en realitzar determinats exercicis, la imaginació ha d'anticipar-se a les pròpies sensacions. En definitiva: és difícil fer-ho fàcil.

Després d'haver practicat amb notes de llarga durada en els exercicis d'iniciació, és convenient de fer escales i arpegis per aconseguir una major extensió i assegurar, així, els registres.

La nota inicial de tots els exercicis serà la primera de la tessitura de cada veu.

Exercici 12

Quan canteu, col·loqueu la boca en posició correcta, ni massa oberta ni massa tancada, ja que d'això depèn la direcció del so i les seves vibracions. Canteu amb una bona intensitat de so i sense matisos, i procureu que l'interval de tercera sigui ben lligat i, per tant, sense canvis en la posició de la laringe.

Per a sentir millor els defectes, és convenient que els exercicis de cant es facin en una habitació ben sorda, on no es produeixi el fenomen de la reverberació del so. Si s'hi produeix, s'hi poden posar cortines i catifa per tal d'evitar-ho.

Exercici 13

Amb el següent exercici anireu adquirint la pràctica del *legato* i agilitat.

Executeu l'exercici lentament les primeres vegades, i aneu incrementant progressivament la seva rapidesa.

Capítol VII

INCREMENT EN VOLUM I EXTENSIÓ DE LA VEU

L'opinió i l'ajuda del professor de cant és imprescindible que hi sigui sempre. Inclús els cantants consagrats demanen consell al seu mestre. Ell és qui segueix l'evolució de l'alumne, li aconsella els exercicis convenients i el repertori adequat. En definitiva, dirigeix el seu estudi i pren consciència del seu progrés.

Exercici 17

Canteu lligant bé les notes, i tingueu cura especialment de l'afinació de la 7a. descendent i de la baixada sense calar-se.

Exercici 18

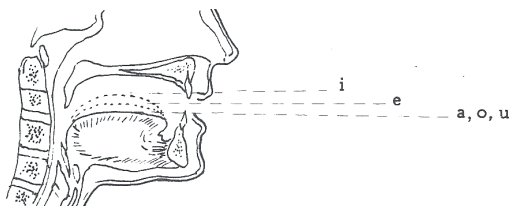

Heu de practicar escales per a aconseguir una bona afinació i que la veu es mogui lleugera. Una veu dramàtica també s'ha de moure amb lleugeresa.

Capítol VIII

COL·LOCACIÓ DE LES VOCALS

Prescindint de la posició dels llavis i, per tant, de la forma de la boca, en la pronunciació de les vocals podem observar que la “a”, amb la “o” i la “u” s’articulen amb la llengua plana i separada al màxim del paladar. En la “e” s’enlaira una mica, i més en la “i”.

La pronunciació de la vocal “i” és la que representa un major esforç en procurar que no hi hagi cap impediment perquè l’aire surti lliurement. Ha d’haver-hi una gran atenció en pujar el vel del paladar perquè sigui ben col·locat i amb espai suficient tant per la vibració com per la sortida d’aire.

Exercici 23

Per tal d’ajudar a trobar la col·locació correcta de la “i” i de la “o” practicareu aquest exercici de manera que es faci la “i” tan oberta com la “o”, i la “o” tan alta com la “i”.

És convenient que practiqueu també amb els altres parells de vocals :

- a) “i”-“a”, “a”-“i”. b) “i”-“u”, “u”-“i”.

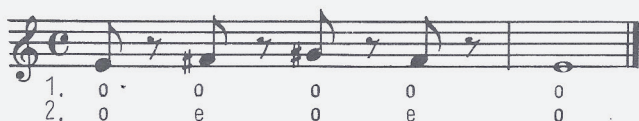
Capítol IX

NITIDESA EN L'EMISSION DEL SO

En començar una nota determinada sempre s'ha de preparar la respiració, l'obertura del coll, les posicions del paladar i la llengua. En acabar la nota ha de finalitzar el so, però sense tancar el coll. El so no surt precisament perquè es tanqui o s'obri el coll, sinó que surt motivat per la pressió de l'aire.

Ho experimentarem en el següent exercici.

Exercici 34

Heu d'observar que el coll no es mou. La pressió de l'aire l'ha de controlar el diafragma; és a dir, trencant el so, però aguantant l'aire.

Aneu pujant per semitons fins al límit de la tessitura.

Després aneu baixant, també per semitons, fins al límit del registre greu.

Les indicacions anteriors us poden servir per a tots els exercicis d'impostació de la veu.

Quan ja hàgim aconseguit que en l'atac d'una vocal no es produeixi un cop de glotis, practicarem l'exercici següent, més complet que l'anterior.

Capítol X

EMISSIÓ i MATÍS

El mètode italià de tècnica vocal consisteix, bàsicament, en aguantar amb fermesa la columna d'aire des del diafragma i fer la contracció adequada de la cintura i l'abdomen. Així puja el diafragma i empeny l'aire cap a l'exterior.

En el mètode alemany, en les frases cap a les notes agudes, l'aire s'empeny des del diafragma, però gràcies a la contracció de la musculatura del ventre. Així s'aconsegueix seguretat i potencia, però no tanta flexibilitat i altura com en el mètode italià. Evidentment, aquest mètode és el que practiquen els cantants wagnerians.

En cantar una frase, el so ha de finalitzar abans no s'acabi l'aire; és a dir, sempre ha de sobrar aire, però no massa, i per això s'ha de inspirar només el suficient. Ni més ni menys.

Exercici 39

Després de la ressonància que es produeix amb la consonant, la vocal sortirà més endavant de manera espontània.

Inspireu, bloquegeu l'aire i inicieu l'exercici amb la boca tancada i en posició normal ; és a dir: les mandíbules separades, la llengua plana i el coll ben obert.

